
MOKYKLOS REFORMA IR MOKYTOJO PROFESIJA

Giedrė Purvaneckienė

Vilniaus universitetas

1992 metų vasarą–rudenį Vilniaus universiteto Sociologijos laboratorija atliko Lietuvos mokytojų bei studentų – būsimų mokytojų – apklausą. Apklausėme 623 mokytojus iš Vilniaus miesto, Akmenės, Kelmės, Kupiškio, Marijampolės, Molėtų rajonų bei vasaros kursų APPLE klausytojus. Taip pat apklausėme 355 Vilniaus universiteto, Vilniaus pedagoginio universiteto ir Šiaulių pedagoginio instituto paskutinių kursų studentus. Paganrinėkime mokytojų bei būsimų pedagogų nuomonę apie mokyklos reformos eigą bei mokytojo profesiją.

Mokytojų požiūris į mokyklos reformą

Dauguma mokytojų (88 proc.) ir V kurso studentų – būsimų pedagogų (78 proc.) susipažinę su Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija (buvo kalbama apie 1-ją koncepciją). Mokytojų atsakymai leidžia teigti, kad tas susipažinimas buvo pasyvus. Ruošiant koncepciją, betarpiškai dalyvavo vos keletas apklaustų mokytojų, o asmeniškai pateikė pasiūlymus ar pastabas tik 1 proc. Tik 9 proc. dalyvavo aptariant koncepciją pedagogų kolektyvuose, ten pateikė pastabas ar pasiūlymus. Žinant, kad koncepcijai pasirodžius spaudoje, ji buvo aptarta beveik visose mokyklose, galima daryti išvadą, kad aptarimai buvo labai formalūs. Dauguma pedagogų aptarė koncepciją su bendradarbiais (42 proc.) arba susipažino su ja individualiai ir su niekuo nepasidalijo savo nuomone. Tarp mokytojų yra 10 proc., o tarp studentų – 22 proc. nesusipažinusių su koncepcija. Būsimieji mokytojai mažiau domėjosi koncepcija: maždaug trečdalis yra ją skaitę, bet neįsigilinę, 45 proc. aptarė per akademinį užsiėmimą, o su bendrakursiais aptarė tik 2 proc.

Nepaisant to, kad nuo koncepcijos paskelbimo praėjo gana daug laiko, iš esmės pasikeitė politinės ir ekonominės sąlygos, 2/3 pedagogų mano, kad ji yra tinkama ir dabartinėmis sąlygomis. Tik 19 proc. teigia ją esant netinkama (16 proc. nežino).

42 proc. mokytojų ir 50 proc. būsimų pedagogų yra tos nuomonės, kad svarbiausia mokyklos reformoje – mokymo programų ir metodų pakeitimas

mąstančiam, savarankiškam mokiniui ugdyti, 23 proc. mokytojų ir 12 proc. studentų – kad svarbiausia esminis mokyklų materialinės bazės stiprinimas, 15 proc. mokytojų ir 20 proc. studentų – kad tai santykių tarp mokytojų, mokinių ir tėvų pasikeitimas, o 13 proc. mokytojų ir 14 proc. studentų mokyklos reformos esmė mano esant švietimo sistemos ir mokyklos organizacinės struktūros pasikeitimą. Čia matome skirtumą tarp mokytojų ir būsimų pedagogų nuomonės. Daugiau mokytojų mano, kad reformoje svarbiausia – materialinės bazės esminis stiprinimas, o daugiau studentų – kad svarbiausia mokytojų, mokinių ir tėvų santykių pasikeitimas.

Nepriklausomai nuo socialinių demografinių charakteristikų, daugiau sia mokytojų ir studentų mano, kad mokyklos reformos esmė – mokymo programų bei metodų pakeitimas savarankiškam, mąstančiam mokiniui ugdyti. Ir reikia pripažinti, kad Lietuvos mokykloms to labiausiai trūko.

Tačiau kitų mokytojų, kurie mokyklos reformos esmę įsivaizduoja kitaip, nuomonė priklauso nuo įvairių jų charakteristikų. Skiriasi mokytojų, gyvenančių skirtinguose rajonuose, nuomonė. Pavyzdžiui, trečdalis Kelmės ir Kelmės rajonų mokytojų mano, kad reformos esmė – mokyklų materialinės bazės esminis stiprinimas, mažiausiai dėmesio į materialinę bazę kreipia Marijampolės mokytojai, kurių didesnė dalis akcentuoja santykių tarp mokytojų, mokinių ir tėvų pasikeitimą. Šių santykių pasikeitimui mažiausiai reikšmės teikia Vilniaus mokytojai, kurie dažniau nei kiti pabrėžia švietimo sistemos struktūros pakeitimo svarbą.

Mokytojų – skirtingų aukštųjų mokyklų absolventų – nuomonė šiuo klausimu taip pat skiriasi. Vilniaus pedagoginio instituto absolventai didesnę nei kiti reikšmę teikia švietimo sistemos struktūros pakeitimui. Šiaulių pedagoginio instituto – mokyklų materialinės bazės esminiam stiprinimui, o Vilniaus universiteto – santykių tarp mokytojų, mokinių ir tėvų pasikeitimui.

Labai įdomus faktas, kuris, atrodytų, prieštarauja logikai, kad tikslųjų mokslų (fizikos, matematikos, informatikos) mokytojai daugiau už kitus teikia reikšmės santykių tarp mokytojų, mokinių ir tėvų pasikeitimui, o mažiausią – mokyklų materialinės bazės stiprinimui, o socialinių mokslų (istorijos, politologijos, etikos, estetikos) mokytojai – atvirkščiai – didžiausią reikšmę teikia materialinės bazės stiprinimui, o mažiausią – santykių pasikeitimui. Mažiausią stažą (iki 5 m.) turintys mokytojai didesnę nei kiti reikšmę teikia santykių pasikeitimui, o su 6–10 metų stažu – švietimo sistemos struktūros pakeitimui. Pradinių klasių mokytojai akcentuoja mokyklų materialinės bazės stiprinimą, o mokyklų vadovai – santykių tarp mokytojų, mokinių ir tėvų pasikeitimą.

Studentai apie mokyklos reformos esmę, matyt, sprendžia remdamiesi ta padėtimi mokyklose, kuri buvo jiems besimokant. Tai matyti iš to, kad

tarp baigusių mokyklas Vilniuje yra mažiausiai (6 proc.) manančių, kad reformos esmė – mokyklų materialinės bazės stiprinimas. Įdomu, kad priešingai nei VU absolventai mokytojai, VU studentai rečiausiai mini, kad svarbiausia – mokytojų, mokinių ir tėvų santykių pasikeitimas (9 proc.).

Daugelis mokytojų yra tos nuomonės, kad reikia tęsti mokyklos reformą. Beveik pusė mano, kad reikia ją tęsti, iš esmės laikantis numatytų krypčių, bet, keičiantis sąlygoms, reformą koreguoti. Maždaug trečdalis yra tos nuomonės, kad vykdant reformą reikia skubiai ir gerokai tobulinti koncepciją.

Kas pasikeitė mokyklose nuo reformos pradžios iki dabar? Mokytojai mato tik vieną sritį, kur reikala pasikeitė į blogąją pusę – mokyklų materialinė bazė. Bet, daugelio mokytojų nuomone, tobulėja mokymo turinys ir dorovinis auklėjimas. Švietimo sistemos ir mokyklos struktūra, mokymo metodai ir formos, mokytojų–mokinių santykiai, fizinis moksleivių lavinimas bei jų sveikata, darbinis ugdymas, mokytojų tarpusavio santykiai, vadovavimas mokyklai, santykiai su aukštesnėmis institucijomis, daugumos mokytojų nuomone, nepakitę. Profesinio orientavimo klausimai šiek tiek pablogėjo, o mokyklos autonomiškumo ir mokinių savivaldos – pagerėjo. Taigi galima padaryti išvadą, kad, mokytojų nuomone, daugumoje mokyklos darbo sričių pokyčių neįvyko.

Kadangi daugelis mokytojų mano, kad svarbiausia mokyklos reformoje – mokymo turinio bei metodų savarankiškam mąstančiam mokiniui ugdyti pakeitimas – pažvelkime į šios srities poslinkius. Daugiau kaip pusė mokytojų pažymėjo, kad mokymo turinys pasikeitė į gerąją pusę, bet mokymo metodai ir formos nepakito. Čia reikia atkreipti dėmesį į tai, kad mokymo metodai ir formos labiau nei turinys priklauso nuo kiekvieno mokytojo. Tai nuo ko priklauso reformos įgyvendinimas?

O kokias reformos įgyvendinimo kliūtis mato mokytojai? Svarbiausia (dažniausiai minima) priežastis, kad koncepcija nebuvo paremta materialiai ir išliko sena valdymo sistema. Tuo tarpu studentai dažniausiai nurodo tai, kad išliko sena valdymo sistema (54 proc.), maždaug trečdalis mini, kad koncepcija nebuvo paremta materialiai ir tiek pat – kad nebuvo aišku, kaip tą reformą realizuoti.

O ar kiekvienas mokytojas turi galimybes kūrybiškai dirbti? Absoliuti dauguma (82 proc.) mokytojų mano, kad jie turi tokią galimybę, trys ketvirtadaliai – gali parodyti iniciatyvą, beveik du trečdaliai – įgyvendinti naujas idėjas, ir šiek tiek daugiau negu pusė – savarankiškai priimti sprendimus. Kitas klausimas – kaip šias galimybes mokytojai naudoja mokymo procese? Trys ketvirtadaliai mokytojų atsakė, kad jie bandė išnaudoti šias galimybes, o ketvirtadalis – ne. O kokių būdu? Bandžiusieji visų pirma panaudojo problemų sprendimą, diskusijas (50 proc.), mokinių savarankišką kūrybinį darbą (44 proc.) ir taikė mokinių diferencijavimą bei individualizavimą

(41 proc.). 20 proc. mokytojų savo nuožiūra koregavo mokymo programą, parengė naują medžiagą.

Tų mokytojų, kurie nebandė išnaudoti savo kūrybinių galimybių, klausėme, kas jiems trukdo sėkmingai dirbti, be to, prašėme išskirti tris svarbiausias kliūtis. Studentų klausėme, kas, jų nuomone, labiausiai trukdo mokytojams sėkmingai dirbti. Vieningai buvo išskirtos 5 kliūtys:

Trukdo sėkmingai dirbti	Mok.	Stud.	Svarbiausios	
			Mok.	Stud.
	proc. (vieta)			
1. Mokinių abejingumas, nenoras mokytis	69	51 (III–IV)	60	44 (III–IV)
2. Mažas atlyginimas	52	57 (I)	48	50 (II)
3. Nėra naujų programų, vadovėlių	51	51 (III–IV)	47	52 (I)
4. Blogos mokyklos materialinės sąlygos	48	54 (II)	33	44 (III–IV)
5. Žemas mokytojo profesijos prestižas	35	38 (V)	32	33 (V)

Matome, kad ir mokytojai, ir studentai pagrindinėmis kliūtimis laiko tas pačias, skiriasi tik jų hierarchija. Mokinių abejingumą, nenorą mokytis studentai mano esant mažiau svarbia kliūtimi negu mokytojai (kurie nebandė kūrybiškai dirbti). Bet ar tai nėra rodiklis, kad kai kurie mokytojai nenori prisipažinti esą atsakingi už mokykloje nevykstančias permainas?

O ko trūksta daugeliui mokytojų, kad jie būtų pasirengę mokyklos reformai? Čia tiek mokytojų nuomonė, vertinant savo kolegas, tiek studentų nuomonė apie mokytojus sutampa: visų pirma trūksta erudicijos, platesnio akiračio ir kūrybiškumo bei savarankiško mąstymo.

Kokias gi išvadas galima padaryti apie mokytojų požiūrį į mokyklos reformą? Daugelis mokytojų mano, kad mokyklos reformą reikia tęsti, vadovaujantis bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija, ją tobulinant. Daugelio mokytojų bei būsimų pedagogų nuomone, mokyklos reformos esmė – mokymo turinio ir metodų pakeitimas mąstančiam, savarankiskam mokiniui ugdyti. Tačiau dėl reformos įvairios mokyklos darbo sritys beveik nesikeičia. Svarbiausiomis mokyklos reformos kliūtimis, atsakydami tiesiogiai, pedagogai įvardija koncepcijos neparemtumą materialine pagalba bei senos valdymo sistemos išlikimą. Tačiau išnagrinėję netiesioginius atsakymus galime pamatyti, kad viena iš svarbiausių kliūčių – pačių mokytojų kūrybinių galimybių neišnaudojimas. Kokios čia gali būti priežastys? Ką būtų galima pakeisti? Ar tai susiję su visos visuomenės nuotakomis? Ar turi ryšį su mokytojų profesiniu parengimu?

Profesinis kryptingumas

Galima sakyti, kad daugelis mokytojų savo profesiją pasirinko neatsitiktinai: 47 proc. mokytojų ir 58 proc. būsimų pedagogų buvo nusprendę tapti mokytojais besimokydami vidurinėje mokykloje, o 29 proc. mokytojų ir 21 proc. studentų – visada norėjo būti mokytojais. Pagrindiniai profesijos pasirinkimo motyvai – polinkis dirbti su vaikais, pedagoginių sugebėjimų įtvirtinimas. Tik 13 proc. dirbančių mokytojų tapo mokytojais todėl, kad taip susiklostė gyvenimas. Beje, pastarųjų yra daugiau tarp studentų – 24 proc. Profesijos pasirinkimo laikas bei motyvai priklauso nuo lyties:

Motyvai	Mokytojai		Studentai	
	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys
Visada norėjo būti mokytoju	33	10	27	7
Nusprendė besimokydamas mokykloje	46	50	57	58
Nusprendė per stojamuosius egzaminus	6	14	10	24
Nusprendė besimokydamas aukštojoje mokykloje	4	14	4	8
Nusprendė po aukštosios mokyklos baigimo	10	9		
Patinka dirbti su vaikais	56	41	49	34
Jaučia, kad turi pedagoginių gabumų	23	25	22	18
Nori prisidėti prie teigiamų poslinkių visuomenėje	6	13	6	12
Taip susiklostė gyvenimas	12	19	21	31

Matome, kad nuo mažens noras būti mokytoju yra būdingesnis moterims, o vyrai apsisprendžia pasirinkti šią profesiją vėliau. Taip pat daugiau moterų nei vyrų tampa mokytojais todėl, kad joms patinka dirbti su vaikais. Vyrams būdingiau orientuotis į vaidmenį keičiant visuomenę. Be to, nemaža dalis (tarp studentų beveik trečdalis) tampa mokytojais nepavykus pasiekti kitų tikslų.

Išanalizavus mokytojo profesijos pasirinkimo motyvus bei laiką, galima padaryti keletą apibendrinimų. Labiausiai orientuoti į mokytojo profesiją (mėgsta dirbti su vaikais, jaučia, kad turi pedagoginių sugebėjimų, nori per mokyklą pakeisti visuomenę) dažniausiai renkami ją labai anksti – arba visada norėjo būti mokytojais, arba pasirenka dar besimokydami mokykloje. Ši grupė žmonių stoja į pedagogines aukštąsias mokyklas. Labiausiai orientuoti į mokytojo profesiją pradinių klasių mokytojai ir besiruošiantieji jais tapti.

O kas gi sudaro tą grupę, kuri mokytojo profesiją pasirinko vėrdiama gyvenimo aplinkybių? Tie, kurie šį sprendimą priima dar vidurinėje mokykloje arba per stojamuosius egzaminus, vis tiek dažniausiai stoja į pedagogines

aukštąsias mokyklas. O besimokantieji Vilniaus universitete ar kitose aukštosiose mokyklose apsisprendžia vėliau – arba besimokydami jose, arba po jų baigimo. Žinoma, negalima teigti, kad tie, kurie pasirenka mokytojo profesiją dėl susiklosčiusių gyvenimo aplinkybių, yra blogesni mokytojai, tačiau galima iškelti hipotezę, kad jie sunkiau identifikuojasi su mokytojo profesija.

Identifikacija su profesija gali būti įvertinta [1, 2] pagal: nenorą pakeisti savo profesiją, požiūrį į pasirinktos specialybės darbo tęsimą, norą perteikti savo profesiją savo vaikams, pasitenkinimą atliekamu darbu ir tolesnį lavinimąsi. Norėdami nustatyti mokytojų identifikacijos su profesija lygį, anketoje pateikėme 4 balų vertinimui 5 teiginius: 1) neįsivaizduoju savęs dirbančios (–čio) kitoje srityje; 2) vėl pasirinkčiau mokytojo profesiją; 3) norėčiau, kad mano vaikai įgytų mokytojo profesiją; 4) jaučiu pasitenkinimą atliekamu darbu; 5) nuolat keliu profesinę kvalifikaciją. Remdamiesi šių teiginių vertinimais, klasterinės analizės būdu išskyreme 4 apklaustų mokytojų grupes pagal identifikacijos su profesija lygius:

Lygis	Mokytojai, proc.
1. Aukštas identifikacijos lygis	26
2. Vidutinis identifikacijos lygis	39
3. Žemas identifikacijos lygis	32
4. Visiškai netinka mokytojo profesijai	3

Matome, kad visiškai netinkančių mokytojo profesijai yra labai mažai, tik 3 proc. Tačiau maždaug trečdalis apklaustų mokytojų turi žemą identifikacijos su profesija lygį.

Panagrinėkime smulkiau, su kuo susijęs identifikacijos lygis. Be abejo, jis susijęs su orientacija į profesiją. Iš tų respondentų, kurie tapo mokytojais dėl to, kad taip susiklostė jų gyvenimas, tik 1 proc. patenka į aukšto identifikacijos su profesija lygio grupę, o net 65 proc. į žemo ir 10 proc. visiškai netinka mokytojo profesijai. Beveik pusė tų, kurie visada norėjo būti mokytojais, pasiekė aukštą identifikacijos lygį. Tuo tarpu apie pusė tų mokytojų, kurie profesiją pasirinko per stojamuosius egzaminus arba vėliau, turi žemą identifikacijos su profesija lygį.

Identifikacijos su profesija lygis beveik nepriklauso nuo mokytojų lyties, bet priklauso nuo mokytojų amžiaus (darbo stažo). Kuo vyresni mokytojai (ir kuo didesnis darbo stažas), tuo aukštesnis identifikacijos su profesija lygis. Pradinių klasių mokytojai pasiekia aukščiausią, o socialinių mokslų – žemiausią identifikacijos lygį. Įdomu tai, kad identifikacijos su profesija lygis šiek tiek priklauso nuo rajono, kuriame dirba mokytojai. Žemiausią identifikacijos lygį yra pasiekę Molėtų rajono mokytojai, o aukščiausią – Kupiškio. Kad tai neatsitiktinis dalykas, galima spręsti pagal tai, kad APPLE kursų klausytojai (iš įvairių vietovių) išsiskiria aukščiausiu identifikacijos su profesija lygiu.

Apibendrinant galima pasakyti, kad apie du trečdalius Lietuvos mokytojų yra profesiskai kryptingi. Daugelis jų mokytojo profesiją pasirinko neatsitiktinai ir pasiekė aukštą identifikacijos su profesija lygį. Sunkiausiai identifikuojasi su profesija tie mokytojai, kuriuos pasirinkti šią profesiją priverė gyvenimas. O tokių tarp dabartinių V kurso studentų – būsimų pedagogų – yra beveik trečdalis.

Mokytojo savybės

Mokytojui visuomenė kelia ypatingus reikalavimus. Ir tai suprantama – nuo mokytojų profesinės kvalifikacijos priklauso visuomenės sukaupto patyrimo perdavimas jaunajai kartai, o tuo pačiu ir visuomenės progresas. Be to, didelė dalis visuomenės „patiki“ mokytojams savo vaikus, taigi kelia reikalavimus ne tik jų profesinėms, bet ir asmeninėms savybėms. Dažnai tų reikalavimų keliama per daug, užmirštant, kad mokytojo profesija šiuolaikinėje visuomenėje – masinė, ir sunku tikėtis, kad visi reikalavimai bus išpildyti. Kartais mokytojai yra kaltinami dėl visų visuomenės trūkumų ir bėdų, pamirštant, kad mokytojai yra tos pačios visuomenės dalis.

Koks turi būti mokytojas? Ką apie tai mano patys mokytojai ir būsimi pedagogai? Siekiami tai išsiaiškinti, anketoje išvardijome 19 mokytojo savybių ir prašėme nurodyti, kurios mokytojui būtinos, kurios pageidautinos, kurios nebūtinos. Be to, prašėme kiekvieną nurodyti po 3 svarbiausias savybes, kad galėtume sudaryti mokytojo profesinį modelį.

Kaip ir visuomenė, patys mokytojai savo profesijos atstovams kelia labai aukštus reikalavimus, visos 19 išvardytų savybių yra būtinos. Absoliuti dauguma mokytojų bei studentų būtinomis mokytojo savybėmis mano esant gilią savo dalyko žinias, sugebėjimą bendrauti, mokėjimą perteikti žinias, sugebėjimą suprasti mokinį, pagarbą mokiniui, taktiškumą, objektyvumą ir kantrybę.

Daugiau nei du trečdaliai būtinomis savybėmis laiko intelektą, sugebėjimą skatinti savarankišką mąstymą, pasitikėjimą mokiniu ir kūrybiškumą. Daugiau nei pusė – organizuotumą bei empatiją.

Kitos išvardytos savybės – humoro jausmas, atkaklumas, entuziazmas, novatoriškumas – dažniau skiriamos prie pageidautinų nei būtinų.

Taigi mokytojų nuomonė apie reikalavimus mokytojo profesijai atspindi visuomenės nuomonę – šie reikalavimai labai aukšti. Todėl buvo svarbu išsiaiškinti, kokios savybės – profesinės, komunikacinės ar asmeninės – mokytojų nuomone yra svarbiausios. Pagal atsakymus apie savybių būtinumą jau preliminariai galima numatyti, o svarbiausių savybių nurodymas dar patvirtina tai, kad svarbiausios mokytojų ir būsimų pedagogų nuomone yra profesinės savybės: gilią savo dalyko žinias ir sugebėjimas jas perteikti bei padedanti komunikuoti profesinė savybė – sugebėjimas suprasti mokinį.

Antroje vietoje – komunikacinė savybė – sugebėjimas bendrauti. Na, o asmeninės savybės yra trečioje vietoje, ir svarbiausia iš jų – objektyvumas.

SVARBIAUSIOS MOKYTOJO SAVYBĖS	Mokytojai, proc.	Studentai, proc.
1. Gilios savo dalyko žinios	68	62
Mokėjimas perteikti žinias	55	54
Sugebėjimas suprasti mokinį	23	26
2. Sugebėjimas bendrauti	26	38
3. Objektyvumas	18	18

Kai kurių mokytojų ir studentų grupių nuomonė apie svarbiausias savybes skiriasi nuo vidutinės. Ypač skiriasi pradinių klasių mokytojų ir besiruošiančių jais tapti studentų nuomonė. Būsimų pradinių klasių mokytojų nuomone, svarbiausia mokytojo savybė – sugebėjimas perteikti žinias (58 proc.), antroje vietoje – sugebėjimas bendrauti (43 proc.) ir trečioje – gilios dalyko žinios (42 proc.). Pradinių klasių mokytojai sugebėjimą suprasti mokinį mano esant svarbesnį už sugebėjimą bendrauti. Ir tiek mokytojai, tiek studentai iš asmeninių savybių svarbia laiko kantrybę, nors vertina ir objektyvumą.

[domu, kad šiek tiek skiriasi vyrų ir moterų požiūris į kai kurių savybių svarbą. Pavyzdžiui, humoro jausmą prie svarbiausių mokytojo savybių priskiria 13 proc. vyrų mokytojų bei 11 proc. studentų ir tik 3 proc. moterų mokytojų ir 6 proc. studentų. Labiausia skiriasi vyrų ir moterų mokytojų požiūris į komunikacines ir bendrauti padedančias profesines ir asmenines savybes.

SVARBIAUSIOS SAVYBĖS	Moterys, proc.	Vyrai, proc.
Sugebėjimas bendrauti	24	37
Sugebėjimas suprasti mokinį	24	18
Kantrybė	16	7
Humoro jausmas	3	13

Matome, kad daug daugiau vyrų svarbiausia mokytojo savybę mano esant sugebėjimą bendrauti, o ne sugebėjimą suprasti mokinį. Taip pat daugiau vyrų vertina humoro jausmą, o daugiau moterų – kantrybę. Aišku, kad iš svarbiausių mokytojų savybių išvardijimo negalima daryti visapimančių išvadų, tačiau kyla prielaida, kad mokytojos moterys į bendravimą su mokiniais žiūri rimčiau, bet „iš viršaus“, o vyrai bendravimą traktuoja daugiau kaip lygiateisį procesą.

Svarbiausių mokytojų savybių įvardijimas priklauso ir nuo kitų socialinių demografinių respondentų savybių. Pavyzdžiui, didėjant mokytojų amžiui (ir stažui), vis daugiau mokytojų svarbiausia savybę laiko pagarbą mo-

kiniui: nuo 9 proc. jauniausioje grupėje iki 24 proc. vyriausioje. Ir atvirkščiai, didėjant mokytojų amžiui, vis mažiau mokytojų vertina objektyvumą kaip svarbiausią savybę: nuo 21 proc. jauniausioje grupėje iki 10 proc. vyriausioje. Tačiau nuomonių skirtumai daugiau būdingi vardijant tas savybes, kurios neiškyla į pirmąsias vietas.

Taigi, daugumos mokytojų ir studentų nuomone, mokytojui svarbiausia gilios dalyko žinios ir mokėjimas jas perteikti. Aišku, kad savo dalyko mokymas – viena iš svarbiausių mokytojo pareigų. O ką dar apima mokytojo pareigos? Šį klausimą uždavėme tik studentams, dar nepatekusiems į mokytojo darbo rutiną. Absoliuti studentų dauguma mano, kad svarbu yra vaikų bei jaunimo auklėjimas ir nuolatinis ryšys su tėvais. Apie du trečdalius studentų mano, kad mokytojui svarbu organizuoti moksleivių laisvalaikį bei vadovauti būreliams. Maždaug pusė studentų svarbiu dalyku mano esant tėvų bei visuomenės pedagoginį švietimą ir socialinės pagalbos moksleiviams organizavimą. Tik penktadalis teigia, kad svarbi mokytojo pareiga – padėti visuomeninėms organizacijoms. Vilniaus universiteto studentų požiūris į visas šias pareigas šiek tiek skiriasi nuo pedagoginių aukštųjų mokyklų studentų požiūrio. Absoliuti VU studentų dauguma mano, kad vaikų ir jaunimo auklėjimas – svarbi mokytojo pareiga, o visas kitas pareigas svarbiomis laiko mažesnė nei pedagoginių aukštųjų mokyklų studentų dalis. Tėvų ir visuomenės pedagoginį švietimą bei socialinės pagalbos moksleiviams organizavimą dauguma VU studentų mano esant nesvarbiems mokytojo darbe. Tai rodo, kad VU studentai labiau nei kiti orientuoti į mokytojo dalykininko darbą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad daugumos mokytojų bei studentų nuomonė gana vieninga – mokytojui svarbiausia: gilios dalyko žinios, sugebėjimas jas perteikti ir bendrauti su mokiniais. Asmeninės mokytojo savybės – mažiau svarbu. Taigi mokytojai virš visko kelia profesinius reikalavimus, t. y. reikalauja to, kam galima pasirengti, išmokti. Panagrinėkime, kaip mokytojų bei studentų nuomone mokytojo profesijai parengia aukštoji mokykla.

Mokytojų profesinis pasirengimas

Mokytojai ir studentai gana blogai vertina savo pasirengimą aukštojoje mokykloje. Įvairių sričių pasirengimas daugelio mokytojų bei studentų vertinamas kaip nepakankamas. Daugiau nei pusė respondentų pakankamai laiko tik šiuos pasirengimo komponentus:

1. Savo dalyko žinias (58 proc. mokytojų, 51 proc. studentų);
2. Sugebėjimą bendrauti (50 proc. mokytojų);
3. Pasirengimą savarankiskai tobulintis (52 proc. studentų);
4. Pedagogikos žinias (50 proc. studentų)

Absoliuti dauguma respondentų (85 proc. studentų ir 79 proc. mokytojų) nepatenkinamai įvertino įgytas aukštojoje mokykloje užsienio kalbos žinias. Taip pat didžioji dauguma (73 proc. mokytojų ir 68 proc. studentų) nepatenkinamai vertina ir psichologinį pasirengimą. Labai mažas dalis respondentų po aukštosios mokyklos baigimo jaučiasi pakankamai pasirengę moksliniam darbui (tik 11 proc. mokytojų ir 13 proc. studentų), bet, kita vertus, tai vienintelis iš išvardytų dalykų, kurį nemaža respondentų dalis (penktadalis) mano esant nereikalingą mokytojo pasirengimui.

Be abejonės, svarbu pagerinti užsienio kalbos pasirengimą, tačiau toks žymus psichologinių žinių trūkumas yra itin svarbus. Tuo labiau, kad tokia profesinė, komunikuoti padedanti savybė – sugebėjimas suprasti mokinių, kuri, mokytojų ir studentų nuomone, yra viena iš svarbiausių, – labai priklauso nuo psichologinio pasirengimo.

Profesinio pasirengimo požiūriu turbūt svarbiausia panagrinėti, kuo skiriasi įvairių aukštųjų mokyklų studentų (S) bei jų absolventų mokytojų (M) nuomonė apie tų mokyklų parengimą mokytojo profesijai:

PAKANKAMAI PASIRENGĘ MOKYTOJO PROFESIJAI, proc.								
	VPI		ŠPI		VU		KITA	PED.
	M	S	M	S	M	S		
1. Žinios:								
a) savo dalyko	55	46	62	53	66	63	54	63
b) psichologijos	22	31	34	14	12	33	33	26
c) pedagogikos	43	49	57	56	18	30	30	58
d) dalyko metodikos	48	52	55	50	22	35	41	58
e) užsienio kalbos	14	11	13	62	6	26	23	0
f) visuomenės mokslų	30	32	31	39	41	40	36	21
2. Praktinis darbas mokykloje	31	45	35	31	26	47	18	53
3. Sugebėjimas bendrauti	44	47	54	47	51	47	69	74
4. Sugebėjimas naudoti mokymo metodus, priemones	37	51	40	42	22	44	49	53
5. Bendras išprusimas	39	34	44	35	63	49	62	37
6. Pasirengimas savarankiškai tobulintis	47	54	47	45	68	67	49	32
7. Organizaciniai sugebėjimai	36	34	36	43	38	35	49	58
8. Pasirengimas dirbti mokslinį darbą	10	10	4	13	30	26	15	5
9. Kūrybiškumas	28	41	24	36	46	37	49	42

Pabandykime įvertinti mokytojų pasirengimą aukštojoje mokykloje pagal pačių mokytojų suformuluotus svarbiausius reikalavimus savo profesijai:

gилios savo dalyko žinios, sugebėjimas jas perteikti ir sugebėjimas bendrauti. Matome, kad visose aukštosiose mokyklose tam nepakankamai pasirengta.

Svarbiausiu mokytojo bruožu patys pedagogai laiko gerą savo dalyko mokėjimą. Tačiau pusė mokytojų ir studentų yra tos nuomonės, kad aukštojoje mokykloje įgytos dalyko žinios nepakankamos. Todėl reikia kritiškai žiūrėti į mokytojų specialybės pasirengimą, nors jis mokytojų vertinamas geriausiai iš visų pedagogo pasirengimo komponentų. Vilniaus universiteto studentai ir absolventai aukštojoje mokykloje įgytas savo dalyko žinias vertina geriau negu pedagoginių aukštųjų mokyklų studentai ir absolventai. Jie taip pat geriau vertina ir savo bendrą išprusimą bei pasirengimą savarankiškai tobulintis. Todėl galima sakyti, kad jie turi didesnę potencialą gilinti savo dalyko žinias. Tačiau kalbant apie mokytojų kvalifikacijos vertinimą bei tobulinimą, reikia neužmiršti ir jų dalyko žinių gilumo.

Antroje vietoje tarp reikalavimų mokytojui – sugebėjimas perteikti žinias, o nuo ko tas priklauso (nekalbant apie talentą)? Be abejo, nuo psichologijos, pedagogikos, dalyko metodikos žinojimo ir sugebėjimo tas žinias pritaikyti. O šiuos pasirengimo mokytojo darbui komponentus daugelis mokytojų ir studentų vertina blogai. Ir ypač blogai šių sričių pasirengimą vertina Vilniaus universiteto absolventai bei studentai.

Į trečią vietą mokytojai kelia sugebėjimą bendrauti. Maždaug pusė mokytojų ir studentų savo pasirengimą bendrauti su mokiniais vertina pakankamu ir maždaug pusė – nepakankamu. O bendravimui, ir ypač sugebėjimui suprasti mokinį, galėtų labai pagelbėti psichologijos žinios, kurių ypač trūksta.

Vienas iš svarbiausių pasirengimo mokytojo darbui etapų (o tai ir teorinio pasirengimo patikrinimas) – pedagoginė praktika. Kadangi pasirengimas praktiniam darbui mokykloje daugelio mokytojų ir studentų nuomone yra nepakankamas, galima daryti prielaidą, kad pedagoginės praktikos organizavimą bei eigą taip pat reikėtų tobulinti. Todėl smulkiau panagrinėkime studentų nuomonę apie pedagoginę praktiką.

Daugeliui studentų pedagoginė praktika nepakeitė nusiteikimo dirbti mokytoju (42 proc.) arba jį sustiprino (30 proc.). Tačiau maždaug penktadaliui pedagoginė praktika susilpnino šį pasiryžimą. Čia labai išsiskiria būsimų pradinių klasių mokytojų nuomonė – daugeliui jų (62 proc.) pedagoginė praktika sustiprino nusiteikimą dirbti mokytojais. Tą faktą, matyt, galima paaiškinti tuo, kad pradinių klasių mokytojai labiausiai orientuoti į mokytojo profesiją.

Studentainurodo, kad dažniausiai jie atlieka 6 savaitžių (66 proc.), 8 sav. (13 proc.) arba ilgesnę (21 proc.) pedagoginę praktiką. Tik 2 proc. studentų mano, kad pedagoginė praktika per ilga. Daugeliui (61 proc.) studentų atrodo, kad pedagoginės praktikos trukmę reikėtų prailginti.

Vilniaus universiteto studentai dažniausiai nurodė, kad jų pedagoginės praktikos trukmė apie 8 sav., o VPU ir ŠPI studentai nurodė 6 sav. (maždaug 2/3) ir apie 12 sav. trukmę. Įdomu tai, kad daugelis studentų, kurių praktikos trukmė 8 sav., laiko praktikos trukmę optimalia (t. y. – VU studentai). O tie, kurių praktika trunka 6 sav. arba daugiau kaip 8 sav., dažniausiai teigia, kad praktika per trumpa. Kokią praktikos trukmę siūlo studentai? Iš tų, kurie savo pedagoginę praktiką mano esant per trumpą, ketvirtadalis siūlo praktiką prailginti iki 8 savaičių, trečdalis – iki 12 savaičių ir dar trečdalis – daugiau negu 12 sav. Tarp jų dažniausiai nurodoma tokia trukmė: 20 sav. – 6 proc., 24 sav. – 10 proc. iš norinčių prailginti pedagoginės praktikos trukmę. Įdomu tai, kad kuo ilgesnę praktiką atlieka studentai, tuo labiau ją siūlo prailginti. Bet kokių atveju aišku, kad pedagoginės praktikos trukmę reikia ilginti. Galbūt minimali pedagoginės praktikos trukmė turėtų būti įvardyta pedagoginio išsilavinimo nuostatuose? Ir, remiantis jau atlikusių pedagoginę praktiką būsimų pedagogų nuomone, ji turėtų būti tikrai ne trumpesnė negu 8 savaitės. Dabar studentų pedagoginei praktikai vadovauja daug asmenų, už praktiką būna atsakingi keli aukštųjų mokyklų padaliniai. Tuo tarpu studentai siekia savarankiškumo, ir tai sukelia įvairių prieštaravimų. Daugelis studentų mano, kad jiems iš viso nereikalingas pastovus pedagoginės praktikos vadovas, o tik reikalui esant jie galėtų konsultuotis su mokyklos mokytoju arba aukštosios mokyklos dėstytoju (pedagogu, psichologu ar metodininku). 34 proc. studentų nurodo, kad mokyklos mokytojas turėtų nuolat vadovauti jų praktikai. Savarankiškai dirbti mokykloje labiausiai norėtų Vilniaus universiteto studentai.

Tikriausiai gerai atlikti pedagoginę praktiką visiškai be vadovo studentai nebūtų pajėgūs, tačiau vadovavimą pedagoginei praktikai tikrai reikia keisti. Toks didelis studentų savarankiškumo noras, matyt, susijęs su per dideliu vadovaujančių skaičiumi. Turbūt teisingiausia būtų, jei studento pedagoginei praktikai vadovautų vienas mokyklos mokytojas, o aukštoji mokykla parinktų nuolatinį pedagoginės praktikos vadovus, su kuriais palaikytų tarpinius ryšius, pasitikėtų jais.

Kad pedagoginės praktikos problema yra opi, rodo ir tas faktas, kad atsakydami į klausimą, ką galėtų pasiūlyti pedagogų rengimui aukštosiose mokyklose pagerinti, ketvirtadalis studentų mini pedagoginės praktikos tobulinimą. Maždaug penktadalis studentų siūlo pakeisti mokymo programas (ypač dažnai tą mini Vilniaus pedagoginio universiteto studentai – 29 proc.), didelė dalis nurodo, kad reikia gilinti psichologijos, dėstytojų metodikos studijavimą. 10 proc. studentų nepatenkinti dėstytojų profesiniu lygiu (dažniau VPU ir ŠPI studentai).

Apibendrinant galima pasakyti, kad tiek mokytojai, tiek studentai diplomantai nepatenkinti tuo pasirėngimu mokytojo darbui, kurį jiems sureikė aukšto-

sios mokyklos. Daugumai trūksta pagrindinių žinių, mokėjimų ir įgūdžių. Tai rodo, kad pedagogų rengimas bei kvalifikacijos kėlimas labai aktuali problema. Remdamiesi šiuo tyrimu negalime parašyti konkrečių rekomendacijų, kaip pakeisti pedagogų rengimą, bet kad jis nepakankamas – rodo daugelio pedagogų nuomonė. Ja remdamiesi, galime teigti, kad geresnis pedagogų dalykinis parengimas Vilniaus universitete (o dalykinį pasirengimą pedagogai laiko svarbiausiu), tačiau kiti pedagoginio parengimo komponentai ir ten nepakankami. Turbūt būtų galima orientuotis į dalykinį pedagogų rengimą Vilniaus universitete, tačiau keičiant pedagoginio rengimo struktūrą, turinį bei metodiką. Konkreti išvada, kylanti iš studentų atsakymų, – reikia prailginti pedagoginę praktiką ir jos metu suteikti studentams daugiau savarankiškumo.

Mokytojų požiūris į darbą

Maždaug trečdalis studentų ir mokytojų, esant palankioms aplinkybėms, norėtų nedirbti, atsiduoti šeimai, o du trečdaliai – pasirinktų mėgiamą darbą. Taip pat maždaug trečdalis teikia pirmenybę saviraiškai, o du trečdaliai norėtų turėti galimybę daugiau užsidirbti. Palyginkime su visų darbingo amžiaus Lietuvos gyventojų (20–59 m.) nuomone (respublikinė apklausa buvo atlikta tuo pačiu metu);

PAGEIDAVIMAI	MOKYTOJAI, %			STUDENTAI, %			LIETUVOS GY- VENTOJAI, %			
	B	V	M	B	V	M	B	V	M	AM
Nedirbti, atsiduoti šeimai	29	13	33	35	22	41	22	10	34	15
Dirbti mėgiamą darbą	69	81	65	63	73	58	76	88	64	81
Turėti geresnes sąlygas saviraiškai	34	35	34	35	30	38	22	20	25	35
Turėti galimybę daugiau uždirbti	60	60	61	61	65	59	77	80	75	64

(B – bendras, V – vyrai, M – moterys, AM – įgiję aukštąjį išsilavinimą)

Matome, kad pagal norą dirbti ar atsiduoti šeimai, mokytojai, o ypač studentai, šiek tiek skiriasi nuo kitų šalies gyventojų. Tarp mokytojų, o ypač studentų, yra daugiau norinčių nedirbti, atsiduoti šeimai. Žinoma, kaip ir tarp šalies gyventojų, didesnę dalį sudaro moterys, tačiau ypač skiriasi vyrų, o dar labiau studentų nuostata – net 22 proc. būsimų pedagogų vyrų norėtų nedirbti, atsiduoti šeimai. Ši nuostata dar labiau skiriasi nuo įgijusių aukštąjį išsimokslinimą respublikos gyventojų

Mokytojai, kaip ir visi įgiję aukštąjį išsimokslinimą, daugiau nei kiti Lietuvos gyventojai linkę į saviraišką. Tarp studentų saviraiškai pirmenybę dažniausiai teikia studijuojantys socialinius mokslus (73 proc.) ir Vilniaus universiteto diplomantai (56 proc.).

Idomu tai, kad noras nedirbti, atsiduoti šeimai nepriklauso nuo to, ar mokytojai turi vaikų, ar ne, bet priklauso nuo amžiaus (matyt, ir vaikų amžiaus). Norinčių nedirbti skaičius mažėja, didėjant mokytojų amžiui: nuo 39 proc. tarp jauniausiųjų iki 14 proc. tarp vyriausiųjų. Didėjant amžiui, vis daugiau mokytojų, teikiančių pirmenybę saviraiškai, o ne geram uždarbiui: nuo 29 proc. jauniausiųjų mokytojų grupėje iki 53 proc. tarp vyriausiųjų. Kaip ir VU studentai, šią aukštąją mokyklą baigę mokytojai daugiau linkę į saviraišką nei kitų aukštųjų mokyklų absolventai.

Mums svarbu panagrinėti tų mokytojų ir studentų, kurie orientuoti į darbą, nuostatas. Savo ruožtu jie pasiskirsto dar į dvi grupes: I – pirmenybę teikiančius saviraiškai ir II – pirmenybę teikiančius geram uždarbiui. Panagrinėkime, kuo skiriasi šios grupės – kiek į jas patenka įvairaus amžiaus, skirtingos lyties, skirtingų aukštųjų mokyklų studentų ir absolventų.

	I		II	
	(30 proc. visų mokytojų ir 25 proc. visų studentų)		(42 proc. visų mokytojų ir 39 proc. visų studentų)	
	Mokytojai, %	Studentai, %	Mokytojai, %	Studentai, %
Vyrai	32	24	54	52
Moterys	28	25	39	33
VPU	29	22	44	43
ŠPI	25	24	43	39
VU	43	39	34	26
< 26 m.	23		38	
26–35 m.	24		47	
36–45 m.	39		37	
> 45 m.	53		31	

I pirmenybę saviraiškai teikiančiųjų grupę patenka daugiau negu pusė vyresnių nei 45 m. mokytojų. O į pirmenybę geram uždarbiui teikiančiųjų – daugiau nei pusė visų apklaustų vyrų. Į grupę, teikiančią pirmenybę saviraiškai, patenka didesnė VU nei kitų aukštųjų mokyklų studentų ir absolventų dalis.

Taigi galima padaryti išvadą, kad mokytojų bei būsimų mokytojų požiūris į darbą šiek tiek skiriasi nuo kitų šalies gyventojų požiūrio – daugiau mokytojų (ypač vyrų) linkę nedirbti, atsiduoti šeimai. Saviraiškos ar gero uždarbio pasirinkimo požiūriu nuostatos sutampa su bendromis šalies gy-

ventojų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, nuostatomis. Mokytojai vyrai dažniau teikia pirmenybę geram uždarbiui nei saviraiškai, o saviraiškai daugiau teikia pirmenybę VU studentai ir absolventai bei vyresni mokytojai.

O ką savo darbe vertina mokytojai ir būsimieji pedagogai? Visų pirma – gerą užmokestį, antra, įdomų darbą, trečia–ketvirta vietos tenka maloniems bendradarbiams ir galimybei matyti savo darbo rezultatus. Palyginkime mokytojų bei studentų požiūrį į darbo vertybes su visų Lietuvos bei Didžiosios Britanijos gyventojų požiūriu:

DARBO VERTYBĖS	Svarbios, proc. (vieta)				Svarbiausios, proc. (vieta)	
	Liet. gyv., 1990	D.Brit. gyv., 1990	Mokytojai	Studentai	Mokytojai	Studentai
1. Geras užmokestis	79 (1)	69(2)	67(1)	83(1)	73(1)	57(1)
2. Malonūs bendradarbiai	73(2)	66(3–4)	50(3–4)	52(3)	22(7)	23(6)
3. Įdomus darbas	64(3)	72(1)	58(2)	78(2)	58(2)	44(2)
4. Galimybė bendrauti su žmonėmis	59(4)	43(7)	43(5)	44(5–6)	24(6)	26(4–5)
5. Darbas atitinka sugebėjimus	56(5)	42(8–9)	27(8)	40(7)	25(5)	16
6. Patogus darbo laikas	54 (6)	37(10)	24(9–10)	23(9)	5	7
7. Nauda visuomenei	47(7)	27(13)	24(9–10)	18(12)	8	13
8. Galimybė kažką nuveikti darbe	44(8)	66(3–4)	-	-	-	-
9. Ne per daug įtemptas darbas	40(9–10)	19(15)	-	-	-	-
10. Ilgos atostogos	40(9–10)	25(14)	32(7)	19(10–11)	3	13
11. Garantuotas darbas	38(11)	59(5)	40(6)	44(5–6)	31(3)	26(4–5)
12. Galimybė pasireikšti, parodyti iniciatyvą	29(12)	46(6)	17(12)	27(8)	13	8
13. Visuomenės pripažinimas, pagarba	28(13)	30(12)	23(11)	19(10–11)	7	11
14. Atsakingas darbas	24(14)	42(8–9)	5(13)	6(13)	2	2
15. Galimybė iškilti darbe	16(15)	35(11)	-	-	-	-
16. Matyti darbo rezultatus	-	-	50(3–4)	46(4)	27(4)	35(3)

Mokytojai ir būsimieji mokytojai labiau nei kiti Lietuvos gyventojai vertina įdomų darbą, o daug mažiau – malonius bendradarbius. Taip pat

mokytojams svarbu, kad tai – garantuotas darbas. O tai reiškia, kad didėjančiam nedarbui, gali atsirasti papildomas motyvas pasirinkti mokytojo profesiją. Tuomet mokytojų parengime gali atsirasti nauja perspektyva – darbo garantijos gali patraukti platesnį ratą abiturientų, ir aukštosios mokyklos turėtų didesnį pasirinkimą, priimdamos į pedagogines specialybes.

Kėlėme prielaidą, kad mokytojams turėtų būti svarbi darbo vertybė – matyti savo darbo rezultatus. Apklausos rezultatai ją patvirtino.

Palyginus Lietuvos ir Didžiosios Britanijos gyventojų darbo vertybes, matome, kad Lietuvos gyventojams mažiau svarbios tos vertybės, kurios susietos su profesiniu augimu, karjera: galimybė pasireikšti, parodyti iniciatyvą, galimybė iškilti darbe, atsakingas darbas. Mokytojai nuo kitų Lietuvos gyventojų skiriasi tik tuo, kad šios vertybės jiems dar mažiau svarbios – atsakingas darbas bei galimybė pasireikšti, parodyti iniciatyvą – paskutinėse vietose.

Šiek tiek skiriasi dirbančių mokytojų ir studentų, vyrų ir moterų svarbiausios darbo vertybės:

MOKYTOJAI		STUDENTAI	
Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys
1. Geras užm.	1. Geras užm.	1. Geras užm.	1. Geras užm.
2. Įdomus darbas	2. Įdomus darbas	2. Įdomus darbas	2. Įdomus darbas
3. Matyti d. rez.	3. Garantuotas d.	3. Matyti d. rez.	3. Matyti d. rez.
4. Garantuotas d.	4. Darbas atitinka sugebėjimus	4. Malonūs bendr.	4-5. Galimybė bendrauti su žmon.
5-6. D. atit. sug. Malonūs bendr.	5. Matyti d. rez.	5. Nauda visuom.	4-5. Garantuotas darbas

Moterims svarbiau darbo garantijos, ir tai nenuostabu, kadangi šiuo metu tarp bedarbių daug daugiau moterų (ir ypač įgijusių aukštąjį išsilavinimą). Moterys labiau vertina galimybę darbe bendrauti su žmonėmis, o vyrai – malonius bendradarbius. Studentams vyrams gana svarbi darbo vertybė – nauda visuomenei (jau kalbėjome apie tai, kad vyrai dažniau nei moterys renkasi mokytojo specialybę, tikėdamiesi pakeisti visuomenę).

Darbo vertybių svarbą priklauso nuo mokytojų amžiaus. Didėjant amžiui vis daugiau mokytojų vertina galimybę bendrauti su žmonėmis (nuo 25 proc. jauniausiųjų grupėje iki 35 proc. vyriausiųjų), visuomenės pripažinimą, pagarbą (nuo 8 iki 31 proc.), naudą visuomenei (nuo 8 iki 22 proc.). Ir atvirkščiai, didėjant amžiui, vis mažiau mokytojų vertina malonius bendradarbius (nuo 27 iki 12 proc.), įdomų darbą (nuo 48 iki 24 proc.). Taip pat mažiau vyresnio amžiaus mokytojų vertina gerą uždarbį: iki 26 m. – 56 proc., 26–35 m. – 61 proc., o vyresni nei 45 m. – tik 35 proc. Šios mokytojų grupės darbo vertybių hierarchija taip pat skiriasi nuo kitų grupių:

1. Galimybė matyti darbo rezultatus.
- 2–3. Galimybė bendrauti su žmonėmis;
Geras užmokestis.
4. Visuomenės pripažinimas, pagarba.
- 5–6. Įdomus darbas;
Garantuotas darbas.

Galima pasakyti, kad vyriausiųjų mokytojų grupė daugiau orientuota į visuomenės pripažinimą, naudą visuomenei, mažiau į materialų atlyginimą. Nagrinėdami pasirinkimą tarp galimybių saviraiškai ir gero atlyginimo, pastebėjome, kad vyresni mokytojai dažniau nei kiti linkę pasirinkti saviraišką, o ne atlyginimą. Darbo vertybių analizė patvirtina, kad vyriausieji mokytojai mažiau nei kiti vertina atlyginimą. Tačiau jie kaip ir visi kiti mokytojai nevertina profesinio augimo vertybių. Tai rodo, kad vyresniųjų mokytojų saviraiška nukreipta į išorę, į socialinį statusą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvos mokytojų ir būsimų mokytojų vertybinis požiūris į darbą nedaug skiriasi nuo visų Lietuvos gyventojų požiūrio. Tačiau dauguma mokytojų bei būsimų pedagogų mano savo profesinį pasirėngimą esant nepakankamą. Taigi, norint sėkmingai tęsti mokyklos reformą, pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į profesinį mokytojų parengimą.

EDUCATIONAL REFORM AND THE TEACHING PROFESSION

Summary

In 1992 the laboratory of Sociology of Vilnius University conducted a survey, in which 623 teachers from various regions of Lithuania, as well as 355 students of education of several Lithuanian universities completed a questionnaire. The main results of the survey are presented in the article. The research showed teachers attitude towards the ongoing educational reform as well as the motivation for choosing the profession of educator. Opinions on personal traits of the teachers were expressed during the research, as well as the outlooks on the existing system of teacher training. Questions clarifying teachers opinions about their job were also included in the questionnaire. The results show opinions of the educators about the teaching profession does not differ greatly from general opinion of the Lithuanian population, but, on the other hand, most of the present and the would-be teachers consider their professional training as insufficient.

Literatūra

1. Czajkowska Kilianek H., Kilianek J. Identyfikacja z zawodem nauczycieli przedszkola // Ruch pedagogiczny, – 1985. – N 5. – S. 84–93.
2. Turley S. O identyfikowaniu się nauczycieli z zawodem // Ruch pedagogiczny. – 1986. – N 5–6. – S. 23–31.